

DVOSMERNNA AVDIOVIZUALNA KOMUNIKACIJA NA STALNI RAZSTAVI SEM *JAZ, MI IN DRUGI: PODOBE MOJEGA SVETA*

Nadja Valentinčič Furlan

351

IZVLEČEK

Avtorica poroča, kako v Slovenskem etnografskem muzeju (SEM) v sklopu druge stalne razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* razvijajo dvosmerno avdiovizualno komunikacijo. Kot sprožilec je služil mozaični portret *Vesna*, ki prikazuje, kako razstavne vsebine razpoznamo v življenju mlade Slovenke, in vsebuje povabilo obiskovalcem razstave, da tudi sami posnamejo portret bližnje osebe ali avtoportret. Muzej obiskovalcem ponuja tudi preprostejšo možnost, da njihovo pripoved posname muzejska ekipa. Pripovedi obiskovalcev in video portreti na razstavo vnašajo avtentične slovenske glasove in podobe iz vsakdanjega življenja posameznikov ali skupin. Dostopni so na interaktivni enoti Odzivi obiskovalcev, pripovedi pa tudi na spletni strani SEM. Spoznanja ob ustvarjanju dolgoročnega avdiovizualnega projekta v sklopu muzejske razstave se nanašajo na obrazstavne vsebine in komunikacijske kanale, na terensko snemanje in usposabljanje dveh prostovoljnih kulturnih mediatorjev za snemanje pripovedi ter na komunikacijo z obiskovalci in potencialnimi avtorji. Pod drobnogled je postavljena tudi trditev o demokratičnosti video medija.

Ključne besede: avdiovizualno sporočilo, videoportret, videopripoved, razstava, muzej, dediščina, vizualna etnografija, komunikacija, spletna stran, medij

ABSTRACT

The author reports how two-way audiovisual communication develops in the second permanent exhibition *I, we and the others: images of my world* in the Slovene Ethnographic Museum (SEM). It is triggered by the mosaic portrait *Vesna*, which shows how we can identify the exhibition's contents in the life of a young Slovene woman, and also invites the visitors to film a portrait of a close relative or a friend self-portrait. The museum also offers the visitors an easier option: to have their story filmed by the museum's team. The stories of the visitors and the video portraits enrich the exhibition with authentic Slovene voices and images from the everyday life of individuals and groups. They can be accessed on the interactive application Visitor Responses and the stories also feature on the SEM's website. The findings from the creation of a long-term audiovisual project as part of the museum exhibition refer to the exhibition's accompanying contents and communication channels, field filming, and the training of two voluntary culture mediators for filming personal stories, as well as to the communication with visitors and potential authors. The text also discusses the presumed democratic nature of the video medium.

Keywords: audiovisual message, video portrait, video story, exhibition, museum, heritage, visual ethnography, communication, website, medium

Razstava *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* in avdiovizualna sporočila

352

Idejni osnutek druge stalne razstave Slovenskega etnografskega muzeja *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* (2009) je zasnovala kustosinja Janja Žagar (Žagar 1996). Sedem razstavnih poglavij je pripravljalo sedem kustosov: Janja Žagar uvodno poglavje *Jaz – posameznik*, Polona Sketelj poglavje *Moja družina – moj dom*, Nena Židov poglavje *Moja skupnost – moj domači kraj*, Inja Smerdel poglavje *Moja odhajanja – čez meje domačega kraja*, Andrej Dular poglavje *Moj narod – moja država*, Daša Koprivec in Marko Frelih poglavje *Moja ali tuja drugačnost – širni svet* in zaključno poglavje *Jaz – moj osebni svet* spet Janja Žagar (Žagar 2010). Razstavo sem zaznala kot možnost celostnega prikaza človekovega bivanja, delovanja, čutenja in razmišljanja, pri čemer me je še posebej navduševala njena komunikativnost v smislu nagovarjanja vsakega obiskovalca, da razmisli o sebi, svojih identitetah, o fizičnih in socialnih prostorih, v katerih se giblje, o svojih pogledih, vrednotah in znanju. Pozdravila sem tudi zamisel Janje Žagar, da muzej te refleksije zbira in jih javnosti zrcali na različne načine, med drugim z razstavami osebnih predmetov in fotografij obiskovalcev, z njihovimi razmišljanji v pisni obliki, z vodenimi pogovori na izbrano temo, različnimi delavnicami ipd. Razmišljala sem, kako bi to refleksivnost vnesla tudi v avdiovizualna sporočila in obiskovalce privabila v avdiovizualno komunikacijo.

Avdiovizualna sporočila v sklopu sedmih razstavnih razdelkov prinašajo posnetke družinskega življenja, različnih letnih šeg in delokrogov preteklih poklicev ter namensko posnete pripovedi, kot so življenjske zgodbe aleksandrink, pravljice in življenjska spoznanja (Valentinčič Furlan 2010b). Odločili smo se za dva glavna načina dostopa do posnetkov: dokumentarne in etnografske filme ter urejeno gradivo prikazujemo na običajnih ekranih v neskončni zanki, namensko posneto gradivo in gradivo, ki smo ga izbrali v bogatem družinskem arhivu, pa v skladu z mozaičnim principom razstave ponujamo na izbiro na dotikalnih ekranih. Prva interaktivna enota *Raubarjevi* (2008) v razdelku *Dom in družina* prikazuje utrinke iz vsakdanjega in prazničnega življenja slovenske družine, ki jih je skozi dve desetletji zabeležil oče in mož Hanzi Reichman. Druga mozaična enota v razdelku *Moja ali tuja drugačnost – širni svet* prinaša izbrane dele življenjskih zgodb dveh aleksandrink in enega potomca aleksandrinke (Aleksandrinke 2009). Tretja izbirna enota v razdelku *Jaz – moj osebni svet* ponuja tri pravljice, ki jih povedo pripovedovalka s terena, raziskovalka pravljic in znana slovenska interpretka pravljic, ter tri pripovedi o življenjskih spoznanjih, za katere smo zaprosili Slovenca, pripadnico slovenske manjšine v Avstriji in mladega Navajo Indijanca (Moj svet 2008).

Med procesom oblikovanja razstave sem ugotavljala, da bi dodatna avdiovizualna rdeča nit čez celoto obiskovalcem omogočila nov uvid v sedem razstavnih poglavij z vidika posameznika, podobno kot *Pot enega*, ki se z odlomki iz romana Jožeta Dularja *Krka pa teče naprej* vleče čez vse razstavne sklope. Rodila se je ideja, da s kamero raziščem, kako sedem razstavnih tem razpoznamo v življenju izbrane mlajše osebe. Avtorji posameznih razdelkov so

avdiovizualni medij uporabljali predvsem za sporočanje¹, mene pa je mikalo, da bi komunikativnost razstave odprla tudi v polju avdiovizualnega medija, da torej obiskovalce povabimo k povratnim odzivom v istem mediju. Odločila sem se, da posnamem portret izbrane osebe, ki bo obenem tudi vabilo obiskovalcem, da prispevajo portrete svojih prijateljev, znancev, sorodnikov, lahko tudi avtoportret, ali pa z nami delijo pripovedi o sebi in svojem umeščanju v svet. Znotraj razstave in obrazstavnega programa sem želela odpreti prostor za dvosmerno avdiovizualno komunikacijo in ga zasnovala kot dolgoročni avdiovizualni projekt, katerega rezultati bodo vidni na razstavi in na muzejski spletni strani.

Dvosmerna avdiovizualna komunikacija

353

Najprej sem opredelila izhodišča, cilje in namen projekta. Vsebinsko izhodišče je razstava *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* z mozaičnim konceptom in odprto komunikacijo. Avdiovizualni projekt je skladen s poslanstvom Slovenskega etnografskega muzeja, da smo muzej “o ljudeh, za ljudi, muzej kulturnih istovetnosti, prostor dialoga med preteklim in sedanjim, med svojo in tujimi kulturami, med naravo in civilizacijo”. Dvojico razširjam na trojico, namreč, da smo muzej ljudi, o ljudeh, za ljudi, saj smo tudi ustvarjalci razstave in avdiovizualnega projekta na isti ladji človeštva.

Projekt upošteva sodobna načela muzeologije, predvsem tisto o družbenem vključevanju² obiskovalcev v smislu, da jih muzej vabi k aktivnemu sodelovanju in sooblikovanju svojega programa. Odraža tudi prizadevanje muzejev, da povezujejo znanja³, ustanove, medije, družbene skupine in posameznike, da bi s tem dosegli maksimalen pretok znanja, obenem pa spodbujali razumevanje in toleranco med pripadniki različnih družbenih, poklicnih, starostnih, verskih, nacionalnih in drugih skupin.

Temeljno metodološko in medijsko znanje sem črpala iz vizualne antropologije in vizualne etnografije. Izpostavljam predvsem tri elemente: spoznanje, da je etnografski film srečanje med raziskovalcem in raziskovano skupnostjo ali posameznikom ter obenem zapis tega srečanja; participacijska metoda in etični kodeks sta podlaga komunikacije med udeleženci projekta.

Avdiovizualni projekt sem zastavila v dveh delih: najprej posnamem videoportret izbrane osebe, ki bo vseboval tudi vabilo obiskovalcem k sodelovanju v avdiovizualnem polju, potem pa zbiramo avdiovizualna sporočila obiskovalcev in jih “naredimo” dostopne javnosti na razstavi in na spletni strani. Namen

¹ V angleškem jeziku glagol *communicate to* pomeni sporočiti, *communicate with* pa komunicirati, se sporazumevati. V prvem primeru je komunikacija enosmerna, v drugem primeru pa nas zanima odziv prejemnika našega sporočila, zato govorim o dvosmerni komunikaciji.

² Peter van Mensch in Leontine Meijer van Mensch (Reinwardt Academy Amsterdam) sta oktobra 2007 v Zrečah predavala o socialni inkluziji na delavnici *New trends in museology*, zdaj je to uveljavljen pristop tudi pri nas.

³ Victoria Woollard (City University, London) je marca 2007 na Muzeoforumu *Museums as learning organisations* muzeje predstavljala kot ustanove znanja, kjer se vsi deležniki učimo od vseh.

videoportreta je, da posnetki življenja izbranega posameznika dodajo nov avtentični niz kamenčkov v mozaik razstave, ki bo obiskovalcem pomagal razmišljati o njihovih identitetah in jih spodbujal k sodelovanju skozi isti medij. Vsebine, ki jih bodo prispevali obiskovalci, bodo vedno znova dodajale svežega vetra razstavi in privabile še druge obiskovalce, da tudi oni prispevajo nove misli in podobe v rastočo zgodbo o sebi, nas, drugih in podobah naših svetov.

Navsezadnje sem želela v praksi preveriti splošno uveljavljeno trditev, da video kot sredstvo komunikacije postaja vse bolj demokratičen v smislu, da si vse več ljudi lahko privoščijo pripomočke za beleženje gibljivih slik in da spletna orodja in platforme nudijo neomejene možnosti za objavo posnetkov. Zanimalo me je, kakšen bo odziv obiskovalcev in kašne izdelke bomo dobili. Zavedala sem se tudi, da je to v veliki meri odvisno od tega, kako jih bomo nagovorili in v kakšne okvire bomo umestili projekt.

354

Video potret *Vesna*

Želela sem posneti portret osebe, ki ima kaj povedati in pokazati na vsakem od sedmih razstavnih področij. Po temeljitem premisleku sem se odločila za videoportret mlade osebe, ker sem menila, da razstava srednji in starejši generaciji obiskovalcev ponuja več možnosti, da se prepoznajo skozi razstavljene predmete, slike in besede, kot mladim, poleg tega pa so mladi tudi bolj dovzetni za avdiovizualni medij. Želela sem posneti človeka z družino, da bi bile v filmu lahko prikazane mnogotere vloge in odnosi med več generacijami.

Ko sem nagovarjala potencialne portretirance, sem se zaradi njihovih reakcij vse bolj zavedala, da videoportret globoko posega v zasebnost posameznika in njegove družine. Nagovorjeni so med razlogi za zavrnitev sodelovanja navajali, da ne želijo izpostavljati otrok, da se s snemanjem ne strinja partner ali da si ne predstavljajo, da bo njihova družina "razstavljena" v muzeju. Nekateri so bili pripravljeni sodelovati na temo določene dejavnosti (na primer glasbenega ustvarjanja), ne pa na vseh sedmih razstavnih temah, na kar nisem pristala. Sčasoma sem prišla do spoznanja, da bom lažje nagovorila osebo, ki bo v videoportretu prepoznala tudi lasten interes, da lahko javnosti sporoči svoje ideje ali pokaže dejavnosti, ki so zanjo važne. To je držalo za obe osebi, ki sem ju snemala: prva se ukvarja z mednarodnim projektom družinske vzgoje, druga pa oddaja turistično hišo na podeželju. Zakaj dve? Prvotno izbrana mlajša oseba z družino iz Ljubljane je na sredini projekta prekinila sodelovanje zaradi družinskih razlogov. V regionalnem glasilu Epicenter sem tedaj zasledila članek o mladi in podjetni Vesni iz Granta v Baški grapi in bila zelo vesela, da je pristala na sodelovanje.

Vsebinski okvir filma je bil osnovni koncept razstave, ki pa sem ga prilagodila mediju in izbrani osebi. Moja želja je bila, da bi uravnotežila posnetke dogajanja in pripovedi. Nabor vprašanj sem priredila po vprašanjih v prvi osebi ednine,

ki obiskovalca nagovarjajo v vsakem razdelku⁴, in jih obrnila v drugo osebo ednine: Kdo si? Kaj je zate družina? ... Po potrebi sem jih prikrojila življenjskim okoliščinam izbrane osebe. Za vsakega od sedmih nivojev sem želela posneti tudi eno ali dve situaciji, ki razkrivata vlogo portretirane osebe v družini, skupnosti, na nivoju regije, naroda in države ter sveta.

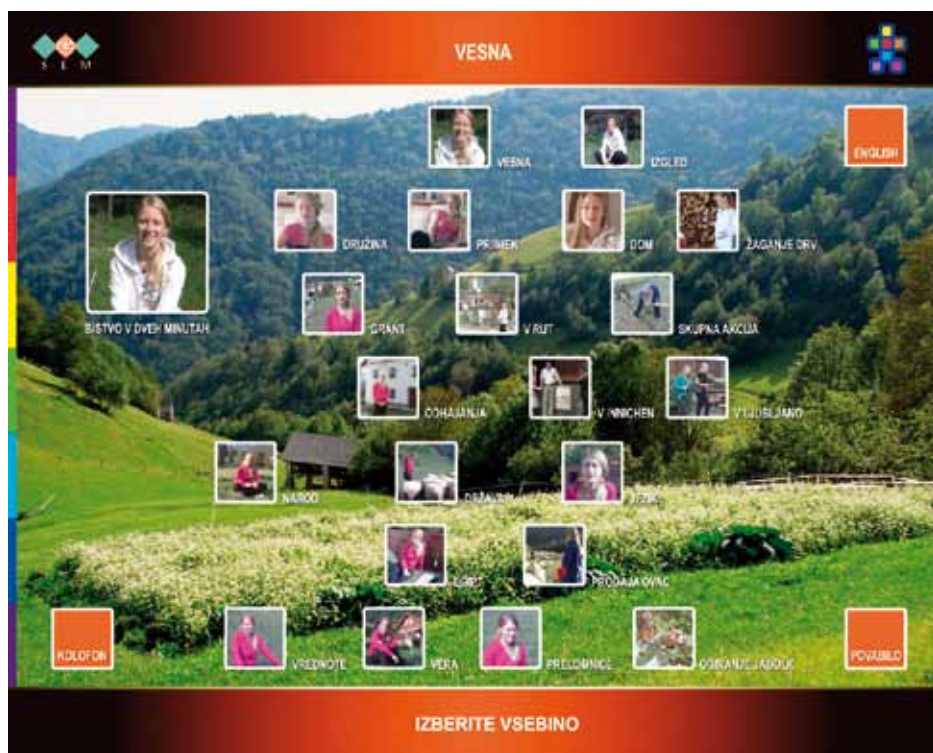
Prvi dan snemanja je bila Vesna doma sama, zato sem posnela njene odgovore in aktivnosti, ki bi jih tisti dan izvajala tudi brez prisotnosti kamere, ter srečanje z babico. V naslednjih tednih sem se še nekajkrat vrnila, da bi Vesno posnela v interakciji s starši, prijatelji, sorodniki, sovaščani. Podobno izkušnji s prvo portretiranko so bili tudi Vesna in člani njene družine pripravljene snemanju nameniti manj časa in manj zasebnosti, kot sem si želela jaz. Med snemanji sem zelo dobro spoznala delitev javno – zasebno pri Vesni, v Vesnini družini in v vaški skupnosti, pa tudi njihove vrednote.

Mozaični portret in linearni film

Uredniški odbor v sestavi mag. Janja Žagar, mag. Polona Sketelj in mag. Andrej Dular je spremljal moje delo od ideje do snemanja in montaže ter umestitve videoportreta na razstavo. Janja Žagar je glede načina prikazovanja predlagala, da tudi Vesnine identitete v skladu z mozaično strukturo razstave in treh izbirnih avdiovizualnih enot ponudimo v mozaični obliki, kar se nam je vsem zdelo smiselno in utemeljeno. Pozitivna lastnost mozaične strukture je tudi, da smo avtorjem drugih portretov tako pustili odprte možnosti glede strukture njihovega filma.

Rezultat je mozaični videoportret *Vesna* (2009) z enaindvajsetimi kratkimi videoprikazi. Šestnajst prikazov temelji na Vesninih pripovedih, pri čemer naslovi zgoščeno opredelijo vsebino: *Vesna*, *Izgled*, *Družina*, *Priimek*, *Dom*, *Grant*, *Odhajanja*, *V Innichen*, *V Ljubljano*, *Narod*, *Država*, *Jezik*, *Egipt*, *Vrednote*, *Vera* in *Prelomnice*. Ti prikazi so sorodni pripovedim na izbirnih enotah *Aleksndrinke in njihovi potomci* ter *Moj svet skozi pravljice in spoznanja*, le da sem jih tukaj slikovno obogatila s podobami, o katerih Vesna pripoveduje. Pet videoprikazov *Žaganje drv*, *V Rut*, *Skupna akcija*, *Prodaja ovc* in *Obiranje jabolk* temelji na posnetkih dogajanja, kjer je govor v drugem planu. Ti so do neke mere vzporednica vsebinam na mozaični enoti *Raubarjevi*.

⁴ Kdo sem jaz? Kaj je zame družina? Kaj je zame dom? Od kod sem doma? Kateri ljudje so mi blizu? S kom preživljam delavnik in s kom delim praznik? Kako občutim državo, ki ji pripadam? Kateri narod čutim kot svoj narod? Kaj me vleče v tuje dežele med druge ljudi? Kdo sem torej jaz?

Uvodna stran interaktivne vsebine. Zamisel Nadja Valentinčič Furlan, realizacija Peter Gruden, 2009.

Umeščenost izbirne enote Vesna v izteku razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*.
(Foto: Andreja Kofol)

Video prikazi so dostopni z dotikom na ikone, v ozadju je fotografija pogleda skozi okno Vesninega doma, ki mi jo je Vesna pokazala prvi dan snemanja. Barvna skala na levem robu nakazuje povezavo s sedmimi razstavnimi poglavji⁵. Spodaj sta umeščeni funkciji Kolofon in Vabilo, zgoraj desno je preklap med slovensko in angleško jezikovno različico. Večja ikona *Bistvo v dveh minutah* prinaša povzetek vsebine in vabilo za snemanje portretov. Ta kratki koncentrat sem naredila v upanju, da si bodo obiskovalci po ogledu razstave, morda že nasičeni besedil, podob in zvokov, vendarle vzeli še dve minuti časa. Interaktivna vsebina *Vesna* je namreč umeščena v izteku razstave, v prostorih za druženje, ki se jih je prijelo ime muzejska dnevna soba.

Ob snemanju Vesninega portreta se je potrdilo moje opažanje ob snemanju bivalne kulture v Študentskem naselju (Valentinčič Furlan 2010a), da ljudje lažje pristanejo na snemanje pripovedi kot na snemanje vsakodnevnega dogajanja in življenjskih razmer. Vesna je brez zadržkov odgovorila na vsa vprašanja, bila je dokaj odprta tudi glede snemanja življenjskih situacij, medtem ko so člani njene izvorne družine postavili nekaj omejitev. Lahko sem jih snemala pri delu (žaganju drv, delu z ovcami), niso pa dovolili, da bi jih posnela pri družinskem kosilu ali ob praznovanju okroglega življenjskega jubileja Vesninih staršev.

357

Vizualni prikazi izbranih Vesninih življenjskih situacij so prinesli tudi spoznanje, da so te pogosto precej kompleksne in so v njih lahko istočasno izražene mnogotere identitete. Prikaz *Prodaja ovc* smo umestili na raven sveta in naše ali tuje drugačnosti, saj gre za srečanje s kupcem, ki ima kot predstavnik drugega naroda in vere specifične zahteve glede ovac. Veliko pa pove tudi o ravni doma in družine (odnosi med člani družine, delitev dela, kraj dogajanja), o ravni vaške skupnosti (sodeluje Vesnina sosedka in prijateljica Mojca) in o ravni naroda, jezika in vere.

Po odprtju razstave sem mozaični videoportret *Vesna* s svojimi zaključki in dilemami predstavila na mednarodni podiplomski delavnici Visual Anthropology Workshop⁶ v švicarski Asconi. Spoznala sem, da *Vesna* v mozaični obliki dobro funkcionira v kontekstu razstave, ki temelji na odprtem principu izbire, medtem ko je za prikazovanje skupinam v drugih okoljih (na konferencah, festivalih ali na terenu) primernejša običajna linearna oblika filma. Konec leta 2010 sva z etnologom Urhom Vrenjakom⁷ zmontirala linearni film *Vesna iz Granta* (2010). Prvič smo ga javno predstavili marca 2011 na Dnevih etnografskega filma v Kinodvoru v Ljubljani, na razstavi pa je dostopen v *Galeriji portretov* na interaktivni enoti *Odzivi obiskovalcev*. Vesno sem vprašala za dovoljenje, da bi linearni film prikazovali tudi na muzejski spletni strani, vendar tega ni želela.

Mozaični portret je precej daljši od linearnega filma (prvi 33 minut, drugi 19 minut). Film je bolj zaokrožen in prikazuje Vesnine najbolj izrazite identitete, ki so fizično vezane na Grant, Rut in Innichen, izpušča pa tiste, ki se nanašajo

⁵ Panoji razstavnih poglavij barvno sledijo barvam dnevnega ritma: od vijolične, rdeče, rumene, zelene, modre in temno modre se vrnemo nazaj v vijolično. Glej: Žagar 2010, 200.

⁶ Udeležencev je bilo osem, vodili so jo znani evropski vizualni antropologi Peter Crawford, Rolf Husmann in Beate Engelbrecht. Več v: Valentinčič Furlan 2010c.

⁷ V tistem obdobju je v Slovenskem etnografskem muzeju opravljal praktično usposabljanje na delovnem mestu, ki ga je financiral Zavod za zaposlovanje RS, deloma s sredstvi Evropskega socialnega sklada.

na njen študij v Ljubljani in na potovanje v Egipt. Mozaični portret sledi sedmim razstavnim poglavjem, medtem ko linearni film kaže manj referenc na razstavo. V mozaičnem portretu so slišna nekatera moja vprašanja, v linearnem filmu pa smo jih izpustili.

Originalne terenske posnetke in arhiv obeh izdelkov hranimo v kustodiatu za etnografski film v Slovenskem etnografskem muzeju.

Sprožilec dvosmerne komunikacije in Galerija portretov

358

Drugo funkcijo Vesninega portreta, da je sprožilec⁸ dvosmerne komunikacije, sem si zamislila kot povabilo obiskovalcem, da posnamejo portret svojih prijateljev, sorodnikov, znancev ali morda avtoportret. V klasični pisni obliki vabilo najdemo na panoju, v obliki posebne funkcije v spodnjem desnem vogalu interaktivne enote *Vesna*, v elektronski obliki pa na koncu videopovzetka *V dveh minutah*. Kratki videoprikaz *Vesna* (Internetni vir 1) je dostopen tudi na spletni strani SEM, nad njim pa je posnetek vožnje skozi razstavo *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* (Internetni vir 2), z dodanimi razstavnimi vprašanji, ki bi potencialnemu avtorju lahko služila kot izhodišče. Zavedali smo se, da izdelava videoportreta zahteva precejšen angažma avtorja in portretiranca, zato smo obiskovalcem ponudili tudi možnost, da po ogledu razstave muzejska snemalna ekipa posname pogovor z njimi, kar jim vzame od pet minut do dobre ure časa. Objavo portretov in pripovedi smo načrtovali na interaktivni enoti *Odzivi obiskovalcev* v izteku razstave in na spletni strani SEM.

Galerija portretov se polni počasi; prvi portret v njej je bil linearni film *Vesna iz Granta*, ki naj bi pritegnil še več drugih. Na portrete, ki bi jih obiskovalci razstave posneli namensko, še čakamo, pozorni pa smo tudi na videoportrete, ki nastanejo neodvisno od naše pobude. Kot drugi portret smo v *Galeriji portretov* objavili film študentke Mance Filak *Nesel te bom na morje* (2012), intimni portret mladega para, Nine s spastično cerebralno paralizo in Domna, ki ima tudi močno izkušnjo preživetja. Avtorica je imela kot članica družine zaupanje obeh protagonistov, zato je posnela močan in čustven portret, ki gledalcem omogoča izreden vpogled v življenje drugih in drugačnih.

30. maja 2013 je bila v dnevni sobi druge stalne razstave odprta občasna razstava *Osebna asistenca je naša eksistenca* (Internetni vir 3), ki podpira projekt *Neodvisno življenje hendikepiranih*. Poleg fotografij⁹ uporabnikov osebne asistencе, njihovih osebnih predmetov in avtorskih besedil¹⁰ jo sestavlja tudi 40

⁸ V etnologiji in antropologiji je znan celo slikovit izraz *can opener*, odpiralnik za konzerve. Etnologi pri terenski raziskavi fotografijo na primer uporabijo z namenom, da vzpostavijo prvi stik ali da informatorju pomagajo sprožiti spominski proces.

⁹ Njihova avtorica je Klavdija Poropat, tudi sama članica društva YHD. Zgornja fotografija je portret hendikepirane osebe, druga pa jo prikazuje skupaj z osebnim asistentom ali asistentko pri dejavnosti, ki ji sicer ni dostopna.

¹⁰ Na pobudo našega muzeja so portretirani uporabniki osebne asistencе prispevali vsak en predmet, ki jih najbolj zaznamuje, in besedilo z razlago, kakšen pomen ima v njihovem življenju.

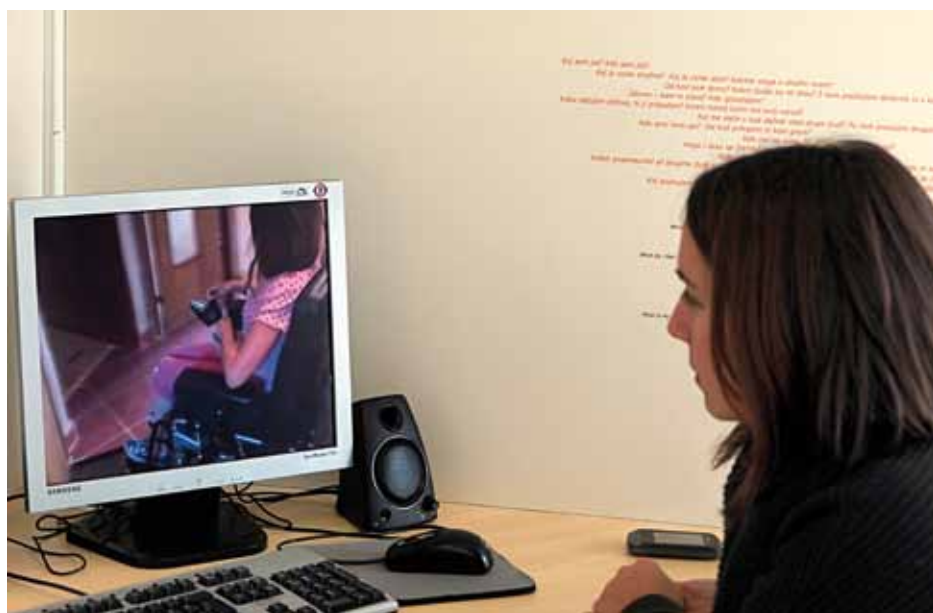
videozgodb (Internetni vir 4) v produkciji Društva za teorijo in kulturo hendikepa YHD. “Videofilmi so nastali v okviru kampanje za sprejem predloga Zakona o osebni asistenci, v upanju, da bo društvo YHD razširilo obzorja zakonodajalcem” (Internetni vir 3). Avtorji so videozgodbe posneli s ciljem, da bi invalidom omogočili enakopravnejše življenje, veliko pa razkrijejo o njihovem svetu, čutenju, razmišljanju in specifičnih življenjskih situacijah. Dogovorili smo se, da eno od videozgodb (Alojzij Vončina, 2012, Internetni vir 5) objavimo v *Galeriji portretov*, kjer bo opozarjala na projekt YHD tudi po zaključku občasne razstave. Pristop videozgodb je emski, insajderski, saj je tudi pobudnica produkcije in avtorica večjega dela video zgodb Elena Pečarič ena od hendikepiranih oseb, ki se aktivno bori za pravico do kvalitetnejšega življenja.

Spletno mesto z napovedniki obeh stalnih razstav in vabilom k snemanju portretov. Zamisel Nadja Valentinič Furlan, urednik Gregor Ilaš, 2010.

Dopolnjevanje medijev na razstavi *Osebna asistenca je naša eksistenca*: vsaka oseba je predstavljena z dvema portretnima fotografijama, svojim osebnim predmetom po lastni izbiri in avtorskim besedilom. Video zgodbe v produkciji YHD so dostopne na avdiovizualni enoti na mizici za avtorico portretov Klavdijo Poropat. (Foto: Maja Kostric)

Dva od filmov v *Galeriji portretov* gledalcem ponujata srečanje s svetom oseb na invalidskih vozičkih. (Foto: Marko Habič)

Temeljno spoznanje glede snemanja videoportretov je, da naj koncept razstave ne bo zavezujoč. Redko katera oseba enako intenzivno živi kot posameznik, član družine, (vaške, mestne ...) skupnosti, predstavnik poklica (društva), naroda (jezika, kulture, vere), kot del človeštva, navsezadnje pa še v svojem duhovnem svetu, če sedem razstavnih poglavij poenostavljeno prevedem na osebni nivo. Ob pripravi na snemanje portreta razstava torej ponuja samo nabor tem in vprašanj, pri snemanju pa se prepustimo edinstvenosti portretiranca, pa čeprav od sedmih razstavnih tem pokrijemo samo polovico.

V muzeju si želimo predvsem portretov v maniri etnografskega filma, kjer da raziskovalec s kamero portretirancu dovolj časa in prostora, manj zaželen pa je avtorski pristop, kjer avtor kaže svojo interpretacijo osebe. Po odprtju druge stalne razstave smo skušali najti skupni jezik z mentorjem študentov ene od slovenskih medijskih akademij, ki je vztrajal pri avtorskem filmu. Predlagala sem, da študentje svoje avtorske ambicije povežejo z našim projektom tako, da posnamejo avtoportrete, vendar se žal niso odločili za tak eksperiment.

361

Videoportrete bomo gledali kot srečanje med snemalcem in portretirancem, pri čemer nas bo zanimalo, če se portretiranci prepoznajo v filmu, v katerih plasteh bolj in kje manj. Pri avtoportretih pa bo glavno vprašanje, kako se je avtor lotil samopredstavitve.

Snemanje pripovedi in Galerija pripovedovalcev

V muzeju smo že pred odprtjem razstave razmišljali, kako bi lahko obiskovalcem na določene dneve, ko so napovedana javna vodstva po razstavi, ponudili podporo snemalne ekipe. SEM je v letih 2009 in 2010 sodeloval v nacionalnem projektu *Starejši – nosilci in posredniki nesnovne kulturne dediščine*¹¹. Prostovoljnimi kulturnimi mediatorjem sem predstavila delo kustodiata za etnografski film in jih povabila k dolgoročnemu projektu snemanja osebnih pripovedi. Interes sta izrazila dva od njih in si delo razdelila tako, da Brigita Rupnik vodi pogovore s pripovedovalci, Janez Doler pa upravlja kamero. Pripravljena sta vložiti svoj čas in navdušenje, željna sta novega znanja in zaradi bogatih življenjskih izkušenj obiskovalce nagovorita odprto in z iskreno radovednostjo. Druga stalna razstava se ju je dotaknila tudi osebno, zato še bolj predano sodelujeta pri beleženju odzivov obiskovalcev.

Razložila sem jima zamisel, način dela in cilje videoprojekta. Dogovorili smo se, da vsebino pogovora določajo razstavne vsebine in da snemanje vedno poteka v muzeju, v muzejski dnevni sobi v izteku razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. Strinjali smo se tudi, naj spraševalka na posnetkih ne bo vidna in naj se namesti čim bližje kameri, da bo pripovedovalec gledal v smeri proti kameri. Najprej smo posneli njuni pripovedi, da sta pridobila lastno izkušnjo počutja pred kamero.

¹¹ Upokojenci – kandidati za prostovoljne kulturne mediatorje so najprej dobili poglobljen vpogled v delovanje Slovenskega etnografskega muzeja in si potem izbrali tista področja, ki so jih najbolj privlačila, oziroma so čutili, da lahko tam največ prispevajo. Pod vodstvom strokovnih sodelavcev SEM so sodelovali pri delu v kustodiatih, knjižnici in dokumentaciji, pri vodstvih po razstavah in pri izvedbi muzejskih programov. Nekateri prostovoljci v zadovoljstvo obeh strani nadaljujejo s svojimi dejavnostmi v SEM tudi po uradnem zaključku dveletnega projekta.

Posnetke smo potem skupaj pogledali in jih komentirali z vidika slike in zvoka, vsebine pripovedi pa tudi notranjega doživljanja vseh vpletenih. S tem smo ostrili njuno senzibilnost za človeka pred kamero in spoznavali etične vidike snemanja. Objava njunih pripovedi na spletni strani je dobrodošla tudi zato, da lahko potencialni pripovedovalci "spoznajo" osebi, ki jih bosta v muzeju vodili skozi intervju.

362

Olga Pivk - Vidmar, Brigita Rupnik in Janez Doler pred snemanjem pogovora. (Foto: Andreja Kofol.)

Obiskovalec pregleduje pripovedi na enoti Odzivi obiskovalcev v zaključku razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. (Foto: Marko Habič)

Po snemanju mediatorja zabeležita podatke in poskrbita, da pripovedovalci podpišejo poseben obrazec z dovoljenjem za uporabo posnetkov na razstavi v muzeju in na spletni strani, pri čemer jih poučita, da spletno objavo lahko tudi zavrnejo. Pripovedi so dolge od pet do 70 minut, za objavo jih skrajšamo na tri do pet, največ sedem minut. V montaži izluščimo bistvene dele pripovedi in jih z vmesnimi napisi uredimo v pripovedni lok. Do pripovedovalcev čutimo veliko odgovornost, da so v končnem izboru predstavljeni korektno, zato jih prosimo za povratno informacijo. Doslej so se vsi strinjali z izborom in objavo. Pripovedovalci so navedeni z imenom in priimkom, razen dveh oseb: ena je izrazila željo, da jo podpišemo z začetnicama imena in priimka, druga pa se je že ob snemanju identificirala samo z osebnim imenom. Na željo pripovedovalcev jim pošljemo kopijo celotne pripovedi in končni izbor na DVD-nosilcu.

Vsako leto posnamemo od šest do osem pripovedi. Posneto gradivo in urejene pripovedi hranimo v kustodiatu za etnografski film. Pripovedi objavimo v *Galeriji pripovedovalcev* (2010–2013)¹² na enoti *Odzivi obiskovalcev* na drugi stalni razstavi in na spletni strani SEM (Internetni vir 6).

Galerija pripovedovalcev na spletni strani SEM. Zamisel Nadja Valentincič Furlan, urednik Gregor Ilaš, 2013.

¹² Pripovedi v Galeriji pripovedovalcev so dostopne v slovenskem jeziku, vsa druga avdiovizualna sporočila na razstavi *Jaz mi in drugi: podobe mojega sveta* so dvojezična, tudi nekateri portreti na enoti *Odzivi obiskovalcev*.

Spoznanja ob snemanju in objavah pripovedi

Nekateri kolegi v muzeju so se bali, da bomo s kamero prestrašili obiskovalce muzeja. Dokazali smo, da znamo pridobiti njihovo zaupanje in da je tudi v slovenskem okolju dovolj samozavestnih ljudi, ki svojo pripoved želijo deliti z javnostjo. Nekateri pripovedovalci so izrazito ponosni, da prispevajo k mozaiku pripovedi na naši razstavi. Sprva so bile ženske bolj pogumne, sčasoma pa smo nagovorili tudi precej moških, povečuje se starostni razpon pripovedovalcev. Vsakemu smo hvaležni za zaupanje in se potrudimo, da je na koncu zadovoljen z rezultatom našega srečanja. Upamo, da pripovedovalci začitijo smiselnost svojega sodelovanja in edinstvenost svoje pripovedi.

364

Ob ogledu pripovedi v *Galeriji pripovedovalcev* lahko opazimo, da so svetlobni pogoji zelo različni – poleti je veliko svetlobe, pozimi pa je zunaj kmalu tema in stropne luči mečejo dolge sence po obrazih. Premišljeno smo se odločili, da želimo narediti snemanje za vse udeležene čim bolj preprosto, zato snemamo brez dodatnih luči in z vgrajenim mikrofonom. Mikrofonu z oddajniškim sistemom smo se odpovedali, saj bi nameščanje oddajnika in napeljevanje žice mikrofona pod bluzo, jopico, pulover ali suknjič lahko nekatere pripovedovalce odvrnilo od sodelovanja. Poslušanje pripovedi v Galeriji pripovedovalcev razkrije tudi, da so prva snemanja potekala na dneve, ko je bilo v muzeju relativno malo obiskovalcev, nekatera kasnejša pa na dneve, ko je Slovenski etnografski muzej vrvel od ljudi¹³. Kamera je poleg govora zabeležila tudi zvoke množice, ki so nekoliko moteči za spremljanje pripovedi, zato snemanja v zadnjem času po potrebi prestavimo v zvočno bolj izolirano projekcijsko dvorano v prvem nadstropju razstavne hiše.

Načeloma vsak intervju začnemo z vprašanjem Kdo si, kdo ste?, da vidimo, kako se oseba opredeli. Opazamo, da nekateri začnejo z osebnim imenom ali imenom in priimkom, drugi s krajevno oznako (sem Ljubljankanka) ali nacionalno opredelitvijo (sem Slovenec), spet tretji naštejejo celo vrsto svojih vlog (Internetni vir 6). Zavedamo se, da je odgovor delno pogojen s trenutnim občutenjem in predhodnim ogledom razstave. Za objavo na spletu izbiramo tiste dele pripovedi, v katerih pripovedovalci govorijo o sebi, svojem čutenju in razmišljanju, izogibamo pa se splošnim mnenjem, frazam, kritikam in analizam drugih ljudi. Kadar pripovedovalci govorijo o sebi in iz sebe, je pripoved živahna, polna energije in čustev, zato praviloma bolj pritegne poslušalce. Dragoceni so tudi posnetki notranjih miselnih procesov, ko pripovedovalec pred našimi očmi odkrije nova spoznanja o svojem življenju. To lahko vidimo v zaključnem delu pripovedi Saše Kampač, ki odgovarja na vprašanje, kdo torej je: “*Zgleda, da sem popotnik ... v odkrivanju sebe, odprta za spremembe ... zelo opinionated, se pravi, imam veliko mnenj ... hotla bi skoz kej spremenit, pa videt, če mi to rata, al pa mogoče nazaj vzet, če ne bi ... tko, ne vem, zmedena ... ha, ha, ha ...*” (Internetni vir 7).

¹³ Taki dnevi so Dan kulture (8. februar), Dan muzejev (18. maj) in Poletna muzejska noč (junijska sobota blizu poletnega solsticija). Občasno ima muzej tudi čez teden več skupin učencev in zvoki potujejo iz avle do muzejske dnevne sobe v drugem nadstropju.

Pri končnem izboru za objavo skušamo iz izbranih delov sestaviti zaključeno celoto, ki čim bolj odraža pripovedovalko ali pripovedovalca. Jasno je, da ne gre za celovit portret ali popolno biografijo, to tudi ni namen našega dela. Gre za rezultat srečanja pripovedovalca in snemalne ekipe, ki ga precej določa vsebinski okvir razstave. Pripoved odraža trenutne vpoglede pripovedovalcev v svoje bitje, bivanje in razmišljanje, obenem pa tudi njihovo zavedanje, da bo pripoved namenjena javnosti. Vsak pripovedovalec sam določi, koliko osebnega bo delil z ekipo in kasneje z gledalci. Večina o tem niti ne razlaga, en pripovedovalec pa je pred začetkom intervjuja ekipi o sebi zaupal nekaj zanj zelo pomembnih podatkov in povedal, da o tem pred kamero ne bo govoril. S tem je zelo jasno postavil mejo med javnim in zasebnim. V njegovi pripovedi (Internetni vir 8) lahko začutimo, da so nekatera dejstva ostala zamolčana.

V *Galeriji pripovedovalcev* gre pravzaprav za dva tipa pripovedi: precej pripovedi nastane po trenutnem navdihu, ko obiskovalci po ogledu razstave naletijo na snemalno ekipo, in te so relativno kratke; nekatere pa nastanejo s časovnim zamikom in v tem primeru se pripovedovalci na snemanje temeljito pripravijo. Pripovedi po premisleku so obsežne in natančne, pogosto dajejo vtis nekakšne življenjske inventure. Dogaja se, da pripovedovalci pridejo v stik z davnimi spomini ali močnimi čustvi, nekateri med procesom pridejo do novega razumevanja svoje življenjske poti.

Ob snovanju projekta pripovedi sem pričakovala, da bo morda prišel do nas kdo, ki bi želel posneti svojo pripoved za izseljene potomce ali sorodnike v drugi deželi. Takega primera še nismo imeli, sorodna pa je izkušnja z gospo Vidmar - Pivk, ki je želela posneti pripoved o svoji poklicni poti kot nekakšno duhovno zapuščino ali poklicni testament. Najprej smo posneli odgovore na splošna (razstavna) vprašanja, potem pa je pripovedovala o svojem poklicu medicinske sestre, ki ga je doživljala kot svojo poklicanost, poslanstvo. V drugem delu je pogosto gledala na listek z opomnikom, zato pripoved ni bila več tako spontana in tekoča. Na določenih delih pripovedi poudarjene besede in zarošene oči razkrivajo, da so bili to zanj prelomni dogodki, dolgi premolki in pogledi direktno v kamero pa dajejo slutiti, da svoje pretekle izkušnje prvič oblikuje v misel in morda tudi, da presoja, koliko bo povedala na glas, kaj pa bo zadržala zase. Proti koncu petdesetminutne pripovedi na posnetkih zaznamo tudi pripovedovalkino utrujenost. V končnem izboru (Internetni vir 9) smo skušali uravnotežiti splošne teme in opise poklicne poti, ki je bila zanj očitno izredno pomembna.

Glede usmerjenosti v poklicno sfero je soroden intervju z Markom Račičem, ki je nastal poleti 2012 po odprtju njegove osebne razstave *Marko Račič: mojih 23 olimpiad* (Internetni vir 10). Najbolj obširno je govoril o svojih identitetah športnika in športnega trenerja, tudi nekatere odgovore na splošna vprašanja je obrnil v podobni smeri. Snemalna ekipa se je z njim dogovorila, da bo po obisku olimpijskih iger v Londonu posnela dodatni intervju, kar so izvedli konec istega leta. Pri končnem izboru vsebin za objavo smo ugotovili, da se je bolje osredotočiti samo na prvi pogovor (Internetni vir 11). Kombiniranje delov pripovedi iz prvega in drugega pogovora bi delovalo neenotno in bi zahtevalo dodatna pojasnila.

Galerija pripovedovalcev je rastoča zbirka pripovedi, ki odraža identitete obiskovalcev razstave in ponekod tudi odmeve na razstavo. Razvijali jo bomo, dokler bo interes s strani prostovoljnih kulturnih mediatorjev in obiskovalcev. Veseli smo vsakega pripovedovalca in bolj pester ko je šopek glede na spol, starost, poklic, narodnost, izkušnje, vrednote in način pripovedovanja, bolj zadovoljni smo. S pripovedmi na razstavo vključujemo tudi predstavnike vseh vrst manjšin in nepriviligiranih skupin ljudi, kot so brezposelni, brezdomci in osebe s gibalnimi ali senzoričnimi omejitvami.

Zaključek

366

Stalna razstava *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* s principom aktivnega vključevanja obiskovalcev je bila odprta decembra 2009. V njeni dnevni sobi je od tedaj nastalo 16 vitrinskih razstav obiskovalcev (Internetni vir 12, Žagar 2012), ki prikazujejo osebno ali družinsko dediščino, nekatere tudi dediščino skupine ljudi. Na interaktivni enoti *Odzivi obiskovalcev* smo ustvarili *Galerijo portretov* s tremi portreti in *Galerijo pripovedovalcev* z 22 enotami, ki pričajo o osebni, družinski, poklicni in skupinski dediščini. Vse te oblike refleksije povečujejo komunikacijski potencial razstave in aktivnim obiskovalcem nudijo veliko izzivov in veselja.

Avtorji s pomočjo ekipe SEM vitrinske razstave po zaprtju pretvorijo še v spletno obliko, ki je dostopna na spletni strani SEM v kategoriji *Razstave*, podkategoriji *Razstave obiskovalcev*. Pripovedi so z dovoljenji pripovedovalcev objavljene na spletni strani v kategoriji *Avdiovizualno*, podkategoriji *Galerija pripovedovalcev*.

V SEM spodbujamo predstavitev obiskovalcev skozi več medijev, ki se dopolnjujejo: doslej so se tri osebe predstavile z razstavo in pripovedjo¹⁴, v enem primeru pa je osebna razstava vsebovala fotografske portrete in videozgodbe, osebne predmete in avtorska besedila. Večmedijskost omogoča, da so osebne zgodbe jasneje izrisane in posledično močneje delujejo na obiskovalce.

Kako torej na podlagi opisane dvosmerne avdiovizualne komunikacije v sklopu naše druge stalne razstave presojava trditev, da avdiovizualni medij postaja vse bolj demokratičen v smislu, da si vse več ljudi lahko privoščijo pripomočke za beleženje gibljivih slik in da spletne platforme nudijo neomejene možnosti za objavo posnetkov? Če sklepamo na podlagi sodelovanja obiskovalcev v *Galeriji portretov* in *Galeriji pripovedovalcev*, obiskovalci ponujeno možnost izkoristijo predvsem na polju pripovedi in manj na polju portretov. Pri pripovedih medijski del prepustijo muzejski snemalni ekipi in se posvetijo vsebini. Za izdelavo portreta sta potrebna dva človeka: raziskovalec s kamero, osnovnim znanjem in motivacijo ter odprt človek, ki raziskovalca s kamero spusti v svoj svet ob zavedanju, da bodo podobe njegovega sveta vidne v muzeju. Obiskovalci razstave se doslej še niso

¹⁴ Prostovoljna kulturna mediatorka Brigita Rupnik (2010–2011) se je prva odločila za sodelovanje v obeh medijih. Laura Ličer in eden od kraljev ulice sta najprej dala intervju, kasneje sta nastali razstavi *Bijastovorčasti svet Laure Ličer* (2012) in *Kralji ulice: Obrazi* (2012). Marko Račić (2012) se je najprej predstavil z razstavo in potem še s pripovedjo.

odločili za aktivni pristop k mediju, zato smo v muzeju začeli pozorneje spremljati neodvisno produkcijo videoportretov in jo vključevati v odprti del razstave.

Zaradi majhnega števila portretov je še relativno zgodaj za zaključke. Doslej se potrjuje teza, da se portretiranci lažje odločijo za sodelovanje, če jih vodi dodaten osebni motiv ali cilj, ki presega njihovo osebno zgodbo. Povabilo, da sodelujejo pri muzejski razstavi, samo po sebi očitno ni dovolj močna spodbuda. Raziskovalec s kamero pričakovano lažje nagovori portretiranca, kadar med njima že obstaja zaupanje in osebna vez, naj gre za prijateljstvo, sorodstvo ali pripadnost isti skupini.

V primeru dvosmerne avdiovizualne komunikacije tehnično podporo za objavo na razstavi in na spletni strani zagotavljamo v muzeju, torej obiskovalci – potencialni avtorji ne potrebujejo posebnega znanja, samo zanimanje in pripravljenost. Objava na interaktivni enoti *Odzivi obiskovalcev* je bila za vse sodelujoče doslej sprejemljiva. Glede spletne objave pripovedovalci nimajo zadržkov, portretiranci pa so bolj previdni. Postavlja se vprašanje, zakaj. Ali sodelujoči menijo, da slikovni prikazi bolj večplastno razkrivajo njihov svet kot govorna sporočila? Morda čutijo, da imajo pri pripovedovanju več nadzora nad svojo podobo, kot če dovolijo drugemu, da posname njihov svet? Se bojijo, da bodo drugi izvedeli preveč o njih ali da sami v teh podobah ne bodo prepoznali sebe in svojega sveta? V zadnjem primeru je ena od možnih rešitev snemanje avtoportreta. Avtor bo tako imel nadzor nad podobami svojega sveta, v metodološkem in tehničnem smislu pa bo postavljen pred izziv, kako posneti svoj svet in sebe. Bo kamero uperil vase ali bo posnel svoj subjektivni pogled, torej pogled iz sebe ven v svoj svet?

In navsezadnje še razmislek o uspešnosti našega nagovarjanja in umestitvi projekta. Uspešno nagovorimo predvsem tiste ljudi, ki se jih naša razstava dotakne in jih zamika sodelovanje z muzejem. Naše izkušnje pri dvosmerni avdiovizualni komunikaciji, in enako velja pri nagovarjanju za osebne razstave, kažejo, da najboljši odziv prinese osebno nagovarjanje posameznikov ali zaključenih skupin ljudi, ob zagotavljanju strokovne in medijske podpore. V naslednjem obdobju bomo intenzivneje raziskovali tudi odzivnost potencialnih avtorjev in komunikacijske procese ob nastajanju in objavah videoportretov.

LITERATURA

VALENTINČIČ FURLAN, Nadja

- 2006 The department of ethnographic film in the Slovene ethnographic museum. V: *How do we visualize culture: representations of culture in the light of ethnographic film = Kako vizualiziramo kulturo: reprezentacije kulture v luči etnografskega filma* / N. Križnar (ur.). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, str. 151–157.
- 2008 Pravljice, modrosti in življenjske zgodbe = Fairy tales, wisdoms, life stories. V: *Dnevi etnografskega filma = Days of ethnographic film* / N. Križnar (ur.). Ljubljana: ZRC, str. 8–9.
- 2009a Študentsko naselje. V: *Etnologija in regije. Ljubljana. Prestolnica v medkulturnem dialogu in filmskih podobah*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2009. Str. 143–157.
- 2009b Namenskost, dostopnost in komunikativnost kot bistvene specifične etnografskega filma in avdiovizualnega medija v Slovenskem etnografskem muzeju. *Glasnik SED* 49, št. 1/2, str. 120–122.
- 2010a Vesna: mozaični portret kot del razstave. V: *Dnevi etnografskega filma = Days of ethnographic film* / N. Valentinčič Furlan (ur.). Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, str. 11–12.

- 2010b Avdiovizualne vsebine na drugi stalni razstavi *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. *Etnolog* 20, str. 213–238.
- 2010c Na preseku vizualne antropologije in muzealstva: Visual anthropology workshop, Simpozij Perceiving Children, Sestanek VANEASA. *Etnolog* 20, str. 273–279.
- 2011a Galerija pripovedovalcev = Gallery of Narrators. V: *Dnevi etnografskega filma = Days of Ethnographic Film* / Naško Križnar (ur.). Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, str. 14.
- 2011b Vesna iz Granta = Vesna from Grant. V: *Dnevi etnografskega filma = Days of Ethnographic Film* / Naško Križnar (ur.). Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, str. 40–41.
- ŽAGAR, Janja
- 1996 Podobe neke kulture ali predmeti o ljudeh – idejni osnutek razstavne zgodbe. *Etnolog* 6, str. 59–70.
- 2010 Kako nagovoriti in kaj spodbuditi: o stalni razstavi *Jaz mi, in drugi: podobe mojega sveta*. *Etnolog* 20, str. 191–212.
- 2012 Moje življenje, moj svet: osebne razstave obiskovalcev. *Etnolog* 22, str. 243–254.
- 2013 *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

INTERNETNI VIRI

- Internetni vir 1: SEM v gibanju <<http://www.etno-muzej.si/sl/sem-v-gibanju-ogled>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 2: *Jaz, mi in drugi* <<http://www.etno-muzej.si/sl/ogled-jmd>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 3: Osebna asistenca je naša eksistenca <http://www.yhd-drustvo.si/slo/article.php/osebna_asistenca_razstava> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 4: Video zgodbe uporabnikov o osebni asistenci <<http://www.yhd-drustvo.si/slo/article.php/videoOA>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 5: Alojzij Vončina, za osebno asistenco <http://www.youtube.com/watch?v=H_zlv8RVdF8> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 6: Galerija pripovedovalcev <<http://www.etno-muzej.si/sl/galerija-pripovedovalcev>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 7: Saša Kampič <<http://www.etno-muzej.si/sl/sasa-kampic>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 8: Stanislav <<http://www.etno-muzej.si/sl/stanislav>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 9: Olga Pivk-Vidmar <<http://www.etno-muzej.si/sl/olga-pivk-vidmar>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 10: Marko Račič: Mojih 23 olimpiad <<http://www.etno-muzej.si/sl/razstave-obiskovalcev/marko-racic-mojih-23-olimpiad>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 11: Marko Račič <<http://www.etno-muzej.si/sl/marko-racic>> [25. 8. 2013].
- Internetni vir 12: Razstave obiskovalcev <<http://www.etno-muzej.si/sl/razstave-obiskovalcev>> [25. 8. 2013].

FILMOGRAFIJA

- Moj svet skozi pravljice in spoznanja*. Pripovedujejo Fanči Vidmar, Marija Cvetek, Lioba Jenče, Marijan Česnik, Ana Zablatnik, Ashike Biakeddy; strokovna sodelavka Janja Žagar, pogovor, kamera in montaža Nadja Valentinčič Furlan, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2008, 19 minut.
- Raubarjevi*. Kamera Hanzi Reichman, izbor Polona Sketelj, montaža Hanzi Reichman, Nadja Valentinčič Furlan, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2008, skupno trajanje 11 minut.
- Aleksandrinke in njihovi potomci*. Pripovedujejo Alberta Gregorič, Franc Faganel, Marija Černe, raziskava in pogovor Daša Koprivec, kamera in montaža Nadja Valentinčič Furlan, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2009, skupno trajanje 9 minut.
- Vesna*. Zamisel, raziskava in pogovor Nadja Valentinčič Furlan, kamera Nadja Valentinčič Furlan, Peter Paul Crepaz, Jaka Kleč, montaža Nadja Valentinčič Furlan, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2009, skupno trajanje 35 minut.
- Vesna iz Granta/Vesna from Grant*. Raziskava in pogovor Nadja Valentinčič Furlan, snemanje Nadja Valentinčič Furlan, Jaka Kleč, Peter Paul Crepaz, montaža Nadja Valentinčič Furlan, Urh Vrenjak, produkcija SEM, 2010, 19 minut.

Galerija pripovedovalcev 2010–13. Zamisel in uredništvo Nadja Valentinčič Furlan, sprašuje Brigita Rupnik, pripovedujejo Bernarda Potočnik, Janez Doler, Brigita Rupnik, Darja Butina, Irena Uhan, A. P., Jarmila Trček – Breznikar, Laura Ličer, Stanislav, Nataša Stergar, Martin Marchesich, Olga Pivk – Vidmar, Žiga Valentinčič Furlan, Saša Kampič, Meri Bozovičar, Edo Bučar, Martin Koprivec, Marko Ogris, Ernest Pirnat, Marko Račič, Vincenc Aleksander Valič in Dana Valič Klanjšček, kamera Janez Doler, montaža Nadja Valentinčič Furlan, Boštjan Abram, produkcija SEM 2010/13, skupno trajanje 145 minut., <<http://www.etno-muzej.si/sl/galerija-pripovedovalcev>> [25. 8. 2013].

Odnesel te bom na morje. Raziskava in snemanje Manca Filak, montaža Manca Filak, Žiga Gorišek, produkcija Oddelek za Etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2012, 35 minut.

Alozjij Vončina, za osebno asistenco. Zamisel, pogovor in kamera Elena Pečarič, produkcija YHD, 2012, 5 minut, <http://www.youtube.com/watch?v=H_zlv8RVdF8> [25. 8. 2013].

RAZSTAVE

369

Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta. Konceptualna ideja Janja Žagar, avtorji razstavnih poglavij Janja Žagar, Polona Sketelj, Nena Židov, Inja Smerdel, Andrej Dular, Marko Freljih, Daša Koprivec, vizualna etnografija Nadja Valentinčič Furlan, SEM, Ljubljana, 3. december 2009, <<http://www.etno-muzej.si/jaz-mi-in-drugi-podobe-mojega-sveta>> [25. 8. 2013].

Brigita Rupnik: Kdo sem jaz? Avtorica Brigita Rupnik, muzejska mentorica Janja Žagar, SEM, junij 2010–junij 2011, <<http://www.etno-muzej.si/sl/vitrinske-razstave-obiskovalcev/brigita-rupnik-kdo-sem-jaz>>, <<http://www.etno-muzej.si/sl/razstave-obiskovalcev/brigita-rupnik-kdo-sem-jaz>> [25. 8. 2013].

Bitjastovzorčasti svet Laure Ličer. Avtorica Laura Ličer, muzejska mentorica Janja Žagar, SEM, 6. marec–7. julij 2012, <<http://www.etno-muzej.si/sl/vitrinske-razstave-obiskovalcev/laura-licer-bitjastovzorcasti-svet-laure-licer>>, <<http://www.etno-muzej.si/sl/razstave-obiskovalcev/laura-licer-bitjastovzorcasti-svet-laure-licer>> [25. 8. 2013].

Kralji ulice: obrazi. Avtorji Sonja, Žiga, Daniel, Arne, Zvezdana, Marija, Marjan, Laura, Andrej, Albina, Nataša, Uroš, Senad, Klavdija, Klavdijin fant, Lana, Polde, likovna mentorica Laura Ličer, muzejska mentorica Janja Žagar, SEM, 16. junij 2012–10. september 2012, <<http://www.etno-muzej.si/sl/vitrinske-razstave-obiskovalcev/kralji-ulice-obrazi>>, <<http://www.etno-muzej.si/sl/razstave-obiskovalcev/kralji-ulice-obrazi>> [25. 8. 2013].

Marko Račič: Mojih 23 olimpiad. Avtor Marko Račič, muzejska mentorica Mojca Račič, SEM, 19. julij 2012–25. november 2012, <<http://www.etno-muzej.si/sl/razstave-obiskovalcev/marko-racic-mojih-23-olimpiad>>, <http://www.etno-muzej.si/files/article/mojih_23_olimpiad_www.pdf> [25. 8. 2013].

Osebna asistenca je naša eksistenca. Avtorica fotografij Kavdija Poropat, avtorji besedil portretiranci – člani Društva za teorijo in kulturo hendikepa, muzejska mentorica Sonja Kogej Rus, SEM, 30. maj–15. september 2013, <<http://www.etno-muzej.si/sl/vitrinske-razstave-obiskovalcev/klaudija-poropat-osebna-asistenca-je-nasa-eksistenca>> [25. 8. 2013].

SUMMARY

As part of the permanent exhibition *I, we and the others: images of my world* (2009) in the Slovene Ethnographic Museum, we conceived a long-term project of two-way audiovisual communication. The curator of ethnographic film first filmed a mosaic portrait entitled *Vesna*, which shows how we can identify the exhibition's contents in the life of a young Slovene woman; at the same time this portrait triggers two-way communication in the same medium. It indeed contains an invitation to the visitors to film a portrait of a close relative or a friend self-portrait and send it to the museum. An alternative option offered to the visitors is that they let the museum's team film their story after viewing the exhibition. These stories and portraits enrich the exhibition with authentic Slovene voices and images from the world of individuals and groups.

The mosaic portrait of *Vesna* is accessible on the *Vesna* interactive station, while the portraits and stories of the visitors are on the interactive station *Visitor Responses* in the exhibition's "living-room"; in addition, the stories are available in the *Gallery of Storytellers* on the SEM's website. The material and all products are kept at the Department of Ethnographic Film in the SEM.

Two-way audio-visual communication is one of the media channels enabling visitors of the exhibition *I, we and the others: images of my world* to actively engage in shaping the open part of the exhibition; other ways are personal exhibitions, guided talks on a given theme, and creative workshops. To date, individuals or groups of visitors have prepared 16 individual exhibitions and the museum's film team has filmed 22 personal stories. In four cases this involved a combination of an exhibition and a video, where the modes complemented one another and the personal stories were presented with greater expressiveness.

370

Examining the project of two-way audiovisual communication as part of the second permanent exhibition of the SEM, we have established that visitors use the option to collaborate in particular for personal stories, where the media aspect is left to the museum's film team. An active approach to the medium requires greater involvement from both the cameraman and the portrayed person. For the time being, we find that the invitation all by itself is not a strong enough incentive for potential authors, since not one of the visitors has yet opted to film a video portrait. As a result, we have started looking for independent production, which may enrich the exhibition contents. After obtaining the permission of the authors and portrayed persons, we added a portrait of two handicapped persons, thus supporting the museum's efforts to offer visibility and a voice to social groups and minorities, which are often overlooked in Slovene public life or treated in stereotype ways.

We have noticed that the Slovenes are more willing to share stories about themselves and their world with the public than images of their world. The portrayed persons are willing to reveal their privacy when led by a personal motive or goal, which transcends their personal story, and they as expected, find it easier to trust a researcher with a camera if there is a personal connection between them, either friendship, being relatives, or affiliation with the same group. Our experiences with filming stories - and the same is true of inviting people to stage a personal exhibition - indicate that the best response is achieved when we address individuals or groups of people in person, given that professional and media support is provided. In the following years we will continue to film stories. We also plan to research the responsiveness of the potential authors of video portraits.